

Европейски съд по правата на човека

Буткевичюс срещу Литва
(Butkevicius v. Lithuania)

Жалба № 48297/99 г.

Решение от 26 март 2002 г. на II отделение на Съда, станало окончателно на 26 юни 2002 г.

(резюме)*

Чл. 5, т. 1: законност на задържането; **чл. 5, т. 4:** право на съдебен контрол върху законността на задържането; **чл. 6, т. 2:** презумпция за невинност

Чл. 5, т. 4 от Конвенцията дава на арестуваните или задържани лица право на съдебен контрол относно процесуалните и материални условия, които са от значение за “законността” по смисъла на Конвенцията на лишаването им от свобода. Компетентният съд трябва да провери не само съобразяването с процедурните изисквания на вътрешното право, но също така и обосноваването на подозрението, върху което се основава арестът, и законността на преследваната с ареста и задържането цел. Намесата на съдебен орган в поне една инстанция трябва да бъде съобразна с гаранциите, предвидени в този текст.

Презумпцията за невинност, установена в чл. 6, т. 2 от Конвенцията, е един от елементите на справедливия наказателен процес, гарантиран от чл. 6, т. 1. Тя ще бъде нарушена, ако изявление на представител на властите, касаещо обвинено в престъпление лице, изразява мнението, че лицето е виновно, преди това да е доказано по предвидения в закона ред, като от значение са и използваните изрази.

Фактите по делото

Жалбоподателят бил министър на отбраната и член на парламента на Литва в периода между 1996 г. и 2000 г.

На 12 август 1997 г. бил заловен, докато получавал пощенски плик с 15 000 щатски долара от К.К. – изпълнителен директор на петролна компания, който бил подал сигнал, че жалбоподателят му е поискал 300 000 щатски долара, за да съдейства за прекратяване на наказателното производство във връзка със задлъжняването на компанията. По искане на главния прокурор парламентът дал разрешение за образуване на наказателно производство срещу жалбоподателя. На 14 октомври 1997 г. той бил обвинен в опит за придобиване на имуществена облага чрез измама.

На 20 октомври 1997 г. главният прокурор поискал от парламента да разреши задържането на жалбоподателя, а на 28 октомври, денят, в който разрешението било дадено, той поискал от районния съд във Вилнюс да издаде заповед за задържане под стража. Още същия ден жалбоподателят бил изправен

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

пред съдия, който издал исканата заповед с мотива, че обвиняемият би могъл да попречи на установяването на истината по делото. Жалбоподателят бил задържан.

На 30 октомври 1997 г. съдията удължил срока на задържането до 30 ноември 1997 г. на същите основания. На 3, 5 и 7 ноември жалбоподателят обжалвал мярката, като поискал да бъде насрочено открито съдебно заседание, но на 11 ноември окръжният съд отхвърлил жалбите му в закрито заседание.

От 27 ноември до 5 декември 1997 г. на жалбоподателя и адвоката му бил даден достъп до материалите по делото. На 5 декември жалбоподателят поискал от прокурора производството срещу него да бъде прекратено. Тази молба била отхвърлена, подобно на няколко му молби до прокуратурата за промяна на мярката за неотклонение.

На 8 декември съдът удължил срока на задържането до 31 декември 1997 г., което жалбоподателят обжалвал на следващия ден, но окръжният съд приел, че това решение не подлежи на обжалване.

На 29 декември 1997 г. главният прокурор потвърдил обвинителния акт и го внесъл във Вилнюския окръжен съд.

От 1 до 5 януари 1998 г. жалбоподателят подал жалби до съдилищата, администрацията на затвора, омбудсмана и парламента, в които твърдял, че задържането му е незаконно. Заключение на омбудсмана било, че след 31 декември 1997 г. жалбоподателят действително е задържан незаконосъобразно.

Задържането на жалбоподателя било продължавано от окръжния съд няколко пъти, без да бъдат посочени конкретни мотиви и без да бъде определен срок. По жалбите срещу тези решения апелативният съд приел, че съгласно НПК те не подлежат на обжалване. Отделно от това, на 5 и 19 февруари, 1 юли, 21 октомври и 3 ноември 1998 г. окръжният съд в открити заседания отхвърлил молбите на жалбоподателя за отмяна на задържането.

На 18 ноември 1998 г. окръжният съд признал жалбоподателя за виновен в извършването на опит за измама и му наложил наказание 5 години и 6 месеца лишаване от свобода и глоба. Половината от имуществото му било конфискувано. Той обжалвал, но на 17 февруари 1999 г. апелативният съд потвърдил присъдата, като приел, че по време на разследването и съдебното производство не са извършени процесуални нарушения.

Жалбоподателят подал касационна жалба, но Върховният съд я оставил без уважение и в решението си подчертал, че не е компетентен да разгледа твърденията на жалбоподателя за незаконност на задържането му.

През 1997 г. медиите публикували изказвания на главния прокурор и на председателя на парламента, в които те коментирали случая на жалбоподателя. Така, според статия от 14 август 1997 г., главният прокурор потвърдил наличието на достатъчно убедителни доказателства за вината на жалбоподателя, а два дни по-късно в-к "Република" цитирал друго негово изказване, в което той квалифицирал престъплението, в което бил заподозрян жалбоподателят, като опит за измама. Освен това, на 15 и 20 август 1997 г. и 6 октомври 1998 г. медиите публикували изказвания на председателя на парламента, че жалбоподателят без съмнение е приел подкуп, обещавайки престъпно съдействие.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Твърдяното нарушение на чл. 5, т. 1 от Конвенцията

33-35. Жалбоподателят твърди, че в нарушение на чл. 5, т. 1 от Конвенцията, от 30 ноември до 8 декември 1997 г. и от 31 декември 1997 г. до 8 януари 1998 г. е бил задържан без наличието на съдебно разпореждане в този смисъл. Правителството поддържа, че задържането е било оправдано, тъй като той бил заподозрян в извършването на престъпление, имал достъп до материалите по делото и то било внесено в съда за разглеждане. Жалбоподателят възразява, че изтъкнатите от правителството обстоятелства не могат да заместят валидната заповед за задържане.

“36. Съдът напомня, че използваните в чл. 5, т. 1 от Конвенцията понятия “законен” и “в съответствие с предвидена в закона процедура” отправат към националното право и налагат задължение за съобразяване с материалните и процесуални изисквания, съдържащи се в разпоредбите му. Законосъобразността на задържането съгласно вътрешното право обаче не винаги е решаващ елемент. В допълнение на това Съдът трябва да се увери, че задържането през разглеждания период е било съвместимо с целта чл. 5, т. 1 от Конвенцията, която е защита на гражданите срещу произволно лишаване от свобода. Освен това Съдът трябва да провери дали вътрешното право само по себе си е в съответствие с Конвенцията, включително с общите принципи, изразени или имплицитно съдържащи се в нея (*Йециус с/у Литва*¹, 31.07.2000 г., ECHR 2000-IX, § 56).”

37. По делото *Йециус* Съдът е приел, че достъпът до материалите по делото или самият факт, че то е внесено в съда, не съставляват “законно” основание за задържане по смисъла на чл. 5, т. 1 и не могат да продължат действието или да заместят валидната заповед за задържане, изисквана съгласно вътрешното право (пак там, §§ 57-64).

38. Съдът отбелязва, че в периодите от 30 ноември до 8 декември 1997 г. и от 31 декември 1997 г. до 8 януари 1998 г. не е била издадена съдебна заповед за задържането на жалбоподателя съгласно приложимите разпоредби на НПК на Литва, нито пък е било налице друго “законно” основание по смисъла на чл. 5 от Конвенцията. Съответно, било е извършено нарушение на чл. 5, т. 1.²

II. Твърдяното нарушение на чл. 5, т. 4 от Конвенцията

40-42. Жалбоподателят поддържа, че тъй като през релевантния период решенията на съдилищата, с които те са разпореждали или продължавали мярката задържане под стража, не са подлежали на обжалване, той не е бил в състояние да оспори законосъобразността ѝ и това е довело до нарушение на чл. 5, т. 4 от Конвенцията. Правителството възразява, че жалбоподателят е разполагал с достатъчна възможност да оспори законността на задържането, като подава молби за освобождаване, подлежащи на разглеждане от съда. Освен това, съдът, който гледал делото му, неколккратно обсъждал по свой почин законосъобразността на задържането, а апелативният съд разгледал оплакването му по този въпрос в производството по обжалване на присъдата.

“43. Съдът припомня, че чл. 5, т. 4 от Конвенцията дава на арестуваните или задържани лица право на съдебен контрол относно процесуалните и материални условия, които са от значение за “законността” по смисъла на Конвенцията на лишаването им от свобода. Това означава, че компетентният съд трябва да провери не само съобразяването с процедурните изисквания на вътрешното право, но също така и обосноваването на подозрението, върху което

¹ *Jėčius v. Lithuania*

² Решението е единодушно.

се основава арестът, и законността на преследваната с ареста и последващото задържане цел. Чл. 5, т. 4 не гарантира, като такова, право на обжалване³ на решенията, разпореждащи или продължаващи задържането, но намесата на съдебен орган в поне една инстанция трябва да бъде съобразна с гаранциите на чл. 5, т. 4 (виж решението *Йесуус*, цитирано по-горе, § 100).”

44-45. По отношение на фактите в настоящия случай Съдът отбелязва, че в решенията, с които са разрешили задържането на жалбоподателя или са отхвърлили неговите молби за освобождаване, вътрешните съдилища не са се произнесли по многобройните му оплаквания срещу незаконосъобразността на задържането в периодите между 30 ноември и 8 декември 1997 г. и 31 декември 1997 г. и 8 януари 1998 г. Ето защо Съдът счита, че не е била извършена адекватна съдебна преценка на тези оплаквания, както изисква чл. 5, т. 4 (виж, *mutatis mutandis*, решението *Йесуус*, цитирано по-горе, § 101). Следователно, налице е нарушение на чл. 5, т. 4 от Конвенцията.⁴

III. Твърдяното нарушение на чл. 6, т. 2 от Конвенцията

46-48. Жалбоподателят твърди, че публикуваните в медиите изказвания на главния прокурор и на председателя на парламента са нарушили презумпцията за невинност, установена в чл. 6, т. 2 от Конвенцията. Правителството оспорва и поддържа, че следва да се има предвид контекстът, в който са били направени изказванията, и че те трябва да се тълкуват като разясняване на обществото на необходимостта от започване на наказателно производство срещу жалбоподателя. Според жалбоподателя, въпросните изказвания представлявали обявяване на неговата виновност в престъпления, за които е бил или не е бил обвинен, и избраните изрази не могли да бъдат оправдани с необходимостта от информиране на обществото.

“49. Съдът припомня, че презумпцията за невинност, установена в чл. 6, т. 2 от Конвенцията, е един от елементите на справедливия наказателен процес, гарантиран от [чл. 6, т. 1](#). Тя ще бъде нарушена, ако изявление на представител на властите, касаещо обвинено в престъпление лице, изразява мнението, че лицето е виновно, преди това да е доказано по предвидения в закона ред. Дори при липса на формално заключение, достатъчно е да съществува известна обосновка, която показва, че представителят на властите счита обвиненото лице за виновно. Освен това, презумпцията за невинност може да бъде нарушена не само от съдия или съд, но също и от други представители на властите (*Дактарас с/у Литва*⁵, 10.10.2000 г., ECHR 2000-X, §§ 41-42). В решението по делото *Дактарас* Съдът е подчертал важността на избора на думи, които длъжностните лица използват в изказванията си преди дадено лице да е било съдено и признато за виновно. Въпреки всичко, въпросът дали определено изявление на длъжностно лице

---

³ В официалния български превод на Конвенцията е употребен терминът “обжалване”. В английския й текст изразът е “to take proceedings”, а във френския – “d’introduire un recours”. В § 100 от цитираното решение по делото *Йесуус* Съдът обяснява по-подробно: “Член 5, т. 4 не гарантира, като такова, право на обжалване на решенията, разпореждащи или продължаващи задържането, тъй като разпоредбата говори за “производство”, а не за жалба. По принцип намесата на един орган задоволява изискванията на чл. 5, т. 4, при условие че следваната процедура има съдебен характер и дава на засегнатото лице гаранции, съответстващи на вида лишаване от свобода, за който става дума.” (Б.ред.)

⁴ Решението е единодушно.

⁵ *Daktaras v. Lithuania*

нарушава презумпцията за невинност трябва да се решава в контекста на конкретните обстоятелства, при които е било направено.”

50. Съдът отбелязва, че в настоящия случай спорните изказвания са били направени от главния прокурор и от председателя на парламента пред националните медии, т.е. в контекст, който не е бил свързан с наказателното производство. Фактът, че жалбоподателят е бил важна политическа фигура, действително е изисквал най-високопоставените представители на властите, в това число главният прокурор и председателят на парламента, да информират обществото за повдигнатите обвинения и последващото наказателно производство. Той обаче не може да се съгласи с правителството, че това обстоятелство може да оправдае всеки възможен избор на изрази в интервютата им за медиите.

51. Освен това, въпросните изявления, с изключение на едно изказване на председателя на парламента, са били направени само няколко дни сред ареста на жалбоподателя. Съдът подчертава, че в този начален стадий, преди дори да е започнало наказателното производство срещу жалбоподателя, е било особено важно да не се правят публични изявления, които биха могли да се тълкуват като потвърждения на вината му от страна на важни представители на властите.

52. Жалбоподателят се позовава на две изказвания на главния прокурор. Първото е направено в деня, когато е поискано разрешението на парламента за образуване на наказателно производство. В него главният прокурор е потвърдил, че разполага с “достатъчно убедителни доказателства за вината” на жалбоподателя. Във второто, направено два дни по-късно, той е квалифицирал престъплението на жалбоподателя като опит за измама. Въпреки че изказванията, и по-специално потвърждаването на вината на жалбоподателя, дават известни основания за безпокойство, Съдът приема, че те могат да бъдат тълкувани като твърдения от страна на главния прокурор, че съществуват достатъчно доказателства, които да подкрепят установяването на вината на жалбоподателя от съда, и по тази причина оправдават поисканото от парламента разрешение за образуване на наказателно производство.

53. Според Съда по-голямо безпокойство поражда изказванията на председателя на парламента, че не се съмнява, че жалбоподателят е взел подкуп, че е приел парите “като е обещал престъпно съдействие” и че е корумпиран. В тази връзка Съдът отдава специално значение на факта, че парламентът е отнел депутатския имунитет на жалбоподателя с цел срещу него да бъде образувано наказателно производство.

Съдът не е съгласен с правителството, че изказванията на председателя за наличие на подкуп са ирелевантни към настоящата жалба. Безспорно е, че извършеното от жалбоподателя деяние, което впоследствие е било квалифицирано от прокуратурата и съдилищата като опит за измама, преди постановяването на присъдата често е било определяно от медиите и обществото като “подкуп”. Правителството не твърди председателят на парламента да е визирал нещо различно от въпросното наказателно производство. Забележката му, че жалбоподателят е подкупен, според Съда би могла да се тълкува като потвърждение на мнението му, че същият е извършил престъплението, в което е обвинен.

Съдът счита, че макар и изказванията на председателя на парламента да са били лаконични и направени по различни поводи, те са съставлявали изявления на представител на властите по повод вината на жалбоподателя, които са насърчавали обществото да вярва, че той е виновен, и са предreshавали

фактическите въпроси на обвинението, преди компетентният съд да се е произнесъл по тях.

54. Съдът заключава, че е извършено нарушение на чл. 6, т. 2 от Конвенцията.⁶

Съдът оставя без уважение искането на жалбоподателя за присъждане на обезщетение за претърпени загуби и пропуснати ползи поради отсъствието на причинна връзка между установените нарушения и твърдените имуществени вреди. Той счита обаче, че жалбоподателят определено е понесъл неимуществени вреди, които не могат да бъдат компенсирани в достатъчна степен само с установяването на извършеното нарушение, и му присъжда по справедливост сумата 5700 евро.

По отношение на претенцията за присъждане на разноски, направени във вътрешното производство и пред органите по Конвенцията, Съдът отбелязва, че част от претендираната сума е била изразходвана от жалбоподателя за организиране на неговата защита срещу наказателното обвинение и поради това не съставлява необходими разноски, направени за поправяне на установените от Съда нарушения на чл.чл. 5 и 6 от Конвенцията. Преценявайки по справедливост, Съдът уважава частично претенцията и присъжда сумата 2900 евро.

---

⁶ Решението е единодушно.